

E DUCATIONAL
S CIENCES
I NDEX

ҰЛЫ ДАЛА ҰСТАЗЫ

VOLUME III • №10 (77) • OCTOBER 2025

Any reproduction of the materials or their extracts is only with written permission of the editors.
The editors are not responsible for the contents.
The editors' opinion may not coincide with the opinions of the authors.

SINCE JANUARY 2019

МАЛДЫБАЕВА СЫМБАТ,
ЖПИС «Күлшілік 2019» бобекжай-балибакшасының тарбиеинің

БАЛАНЫҢ ШЫГАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУДАҒЫ ОЙЫН ӘДІСІ

Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – баланың жеке тұлғалық дамуши, соның ішінде шыгармашылық қабілетін және жақын жеткіліру білімін табылады. Шыгармашылық – тұлғаның аз беттінен ойлау, жаңа идея ұсыну, тиң іспесін көбілдіру қабілеті. Бұл көпшілік емдең бойындағы табысты болуына негіз қалаіды. Баланың шыгармашылық қабілетінің дамытуда ойын адісі ерекше ролі аткарады. Мектепке дебінің кезең – баланың шыгармашылық қабілеттерінің калаптастасуы мен дамуышының ең маңызды салысты. Бұл жаиста ойын баланың ойлау, көзіндеу, сөйлеу және жетекшілік жеткізуі, жаңа идея табудың үйренелі. Сонындан тарбиеши жүмысшының үшін ойын әдісі си тиімді күрделі болып табылады. Себейт ойын барысында бала озін еркін сезінеді, сейлайды, күйдайды және жағалық ашады. Ойын – баланың табиги ерекшеліктері, ондағы үзіншілік тапу күрілі, Бипаллар ойнау арқылы, ойланады, шешім құбылдайды және оз ойын еркін жеткізеді. Педагогикалық түрлізмінде ойын адісі – баланың қызыгуыштырылған сүйенсіз отырып, онын ойлаудың, күйленін, шыгармашылық белсенділігін арттырудың тиімді тоғызы.

Ойын арқылы шыгармашылықты дамытудағы инновациялық тәсілдер:

1. Роллік ойындар: «Кінгектай суретші», «Дизайнер», «Сентер», «Күрасаурунда» сияқты ойындар баланың ойлау мен ешкестегу қабілетін арттырады.

2. Интерактивті ойын технологиялары: BiliLand, Smart Kids, Kiboot, сияқты платформалар арқылы ойын тапсырмаларын үйрекшілдейді.

3. STEAM элементтерінен ойындар: мысалы, LEGO немесе магниттік конструкторларды пайдалана отырып, бала оз ойынан жаңа түшінілік жасайды.

4. Шыгармашылық шеберхана: балалар өз идеяларын жүзеге асыратын шабын жаба түріндегі хорымын жасайды (мысалы, «Менің арман бакшам» макеттің көрсетілігі).

5. Кіждім дамыту ойындары: «Егер мен сиқырызы болса...», «Болашақтағы мектепте сәякты оқітіммен ойындары баланың сөздік корыны және бейнесін ойлауды арттырады.

Тарбиеши ойындардың үйімдестерлергандық баланың жас ерекшелігін, қызыгуыштырылған және белсенділігін ескеруі киект. Ойын жаңсай тиімді жоспарлау баланың тиімділік белсенділігін арттырады, шыгармашылық дағыншылықтан олтады. Баланың шыгармашылық қабілетін дамыту – балашың тұлғанының қалыптасуының негізі. Ойын адісін инновациялық түрлізмінде көзіндеу арқылы тарбиеши баланың күйлені, ойлаудың, бастамашылығын дамытады. Шыгармашылық дағыншылықтар ортасында – баланың ішкі мүмкіндіктерін ашуга, езінен сезім үшіншілікке жаса болашақта өмірге бейім түрін а болып қалыптасуына ықпал етеді. Ойын арқылы: Баланың қыны мен ойлау қабілеті артады, сийлеу және тілдік көрінісінде, эстетикалық талғамы қалыптасады, тәндейн шешім құбылдауда және жауапкершілік сезімін нағайдалы, баланың эмоциональның қоюлған күйін көтеріледі, үхеммен жүрмис істей білу үшін үйрекнеді. Корыта айтқанда, ойын адісі – баланың шыгармашылық қабілетін дамытудан ең табиетті орі тиімді жолы. Ойын арқылы бала езін танытады, жаңа идеялар обітап табады және оз қабілетін еркін жүзеге асырады. Соңында тарбиешілер мен педагогтер оку-тәрбие үдересінде ойын адісін қарындастыру көздең.

CONTENTS

Жумабаева Райхан Сайлаубаевна,	4
XXI ғасырдағы үстәл көлбеті, кабілетті тұяғами оқыту мен тәрбиелеудегі инновациялық әдіс-тәсілдер.....	4
Канрекова Меруерт Бериксановна,	5
Жасанды интеллект арқылы бастауыш сыйның окушыларына арналған тапсырмалар дайындау жолдары	5
Илемгалиева Алия Аскаровна,	6
Пословицы и поговорки как средство актуализации лексики и грамматики	6
Саятулаев Нурболат Туремуратович,	8
Ұлы химиктер тәжірибелесін цифрлық платформа арқылы оқыту	8
Козеева Айтқұл Еекалиқызы,	12
Developing vocabulary: adjectives ending with -ing and -ed	12
Серикбаева Алия Дилдабековна,	14
Темірказық пен Жетіқарақшы. Сын есімді қайталау	14
Ізбасар Ақниет Әбжаншарқызы,	17
Бастауыш сыйның окушыларында оқуга деген кызығушылықты арттырудың тиімді әдістері.....	17
Кожагул Ербол Нуртуганович,	21
Развитие художественного мышления учащихся в процессе обучения игре на фортепиано	21
Танатарова Сабина Жикеембайевна,	23
Психология исполнительского волчания и способы его преодоления у юных флейтистов	23
Шинигебекова А. С.,	24
Национальные ценности в эпоху глобализации: опыт формирования культуры уважения и профилактики буллинга в рамках программы «Адал азамат»	24
Абдигалиева Алмагуль Баглановна,	26
Организация логопедической работы с детьми с общим недоразвитием речи	26
Абдигалиева Алмагуль Баглановна,	29
Архабаева Ботакез Даuletovna,	29
Инклузивті орта: теория, практика, даңы тенденциялары	29
Амиркенова Эльмира Жарасбаевна,	31
Особенные дети. Социальное сопровождение Семей	31
Жакынбекова Айгүл Елжасовна,	34
Жылдам оқуды дамытудың инновациялық тәсілдері: екі қолмен жұмыс және ұлттық окулярды колдану тәжірибесі	34
Сутемгенова Арай Бакытбековна,	35
Болшектер. Большестерді салыстыру	35
Молдабай Сандугаш Көшербайқызы,	38
Мектепке дейінгі үйымдарда инновациялық басқару мәденисті	38
Малдыбаева Сымбат,	39
Баланың шыгармашылық кабілетті дамытудағы ойын әдісі	39
Молдабекова Нагима,	40
Мектепке дейінгі жастагы балалардың сойлеу тілін дамыту жолдары	40

CONTENTS

Турғиңбаева Гульмира,	41
Тәрбие процесінде үлгіткіш күнділіктарды колдану манызы	41
Тасырова Жанат,	42
Мектепке дейінгі үйымдарда экологиялық тәрбие берудің заманауи әдістері	42
Бекиаша Жамиль,	43
Балабакшада дене шынықтыру сабактарында инновациялық тәсілдерді колдану	43
Абдиева Гүлмира Турсунбаевна,	43
Баланың логикалық ойлаудың дамытуға арналған заманауи әдіс-тәсілдер	43
Сагынтай Мейрамгүл,	44
Балалардың ұжымдық дәғдыштарын қалыптастырудагы инновативтік тәсілдер	44
Кабдулова Мендиғуль Дауитовна,	45
Мектепке дейінгі үйымдарда балалардың сөбек тәрбиесінің маңызы	45
Досмаханова Тоты,	45
Кошаканы қойдың	45
Талманова Асель Аблайханова,	47
Құтыншатым құлдырап. Торы құлдын	47
Абраманова Шахарбану Кепесбекқызы,	50
Зә дыбысы және әрпі	50
Дүйсенқулов Мирамкул Уакитовна,	53
Түскі тамақ – күшті тамақ	53
Махметжанова Гүлжанат Мейрамбекқызы,	56
Санды біршеше есс арттыруға немесе кемітуте және есептің салыстыруға берілген есептер	56
Сейдахова Гулжанат Шакибаевна,	58
Жай сөйлем мен құрмалас сойлем	58
Бектенова Гаухар Сүйментаевна,	61
Сөз тіркесі	61
Асылбекова Жансая Асылбекқызы,	65
Химия пәнінде контексттік тапсырмаларды қолдану – функционалдық сауаттылықты арттырудың тиімді куралы	65

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ

ALTYN BILIM KILTY

10(29)-4/2025

Атырау облысы, Қызылқоға ауданы
«Тасқұдық бастауыш мектебі»
коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Бастауыш сынып мүгалімі
Мырзагалиева Токжан Тлековна

Алматы облысы, Еңбекшіказак ауданы
Талғабұлак ауылы, ЖШС «Құлыштақ 2019»
бобекхай балабакшысы тәрбиесінің
Малдыбаева Сымбат Манаубековна

Бейімделу кезеңін жөнілдету: жаңа бала үшін жылы орта күру әдістері

Аннотация

Бұл макалада балабакшага жаңадан келген баланың бейімделу кезеңін жөнілдетуге бағытталған тиімді педагогикалық және психологиялық тәсілдер қарастырылады. Бейімделу – баланың отбасының шенберден мұлде жаңа, ұйымдастырылған алеуметтік ортага етептің отпелі кезеңі. Бұл үдеріс бала үшін эмоциялық түрақсыздықпен, бейтапыс адамдармен қарым-қатынасты қалыптастыру қажеттілігімен, жаңа режимге бейімделумен қатар жүреді. Соңыктан баланың балабакшага сәтті бейімделуі – оның ері карағы жеке тұлғалық дамуына, ұжымда озін қабылданған сезінүіне, білім алу мен алеуметтену процестеріне белсенді қатысуына ықпал етеді. Макалада жылы қарым-қатынас орнату, колдауны атмосфера қалыптастыру, бейімделу динамикасын бакыту және ата-анамен серікtestтікке жұмыс істеге арқылы баланың бейімделу кезеңін жөніл ортабын ету жолдары сипатталады.

Кітт сөздер: бейімделу, жаңа бала, балабакша, жылы орта, психологиялық қолдау, сезім, тәрбиесінің ролі, ата-анамен серікtestтік, эмоционалдық тұрақтылық

Кіріске

Бала оміріндегі си алғашы алеуметтік аудысам – балабакшага келуімен байланысты. Бұл жаңа орта баланың эмоционалдық, психологиялық және физиологиялық алеміне үлкен есер етеді. Үйдің тыныштығы мен анысының жақындығынан алыстаң, тәртіпке неғізделген ортага сиңу – хентесен балалар үшін аудыр үдеріс. Баланың жылауы, ұйқы мен тәбеттің бұзылуы, қарым-қатынаска түсуге құрлықсыздығы – бейімделудің сыртының белгілері. Алайда бұл қалыпты, уақытша реакциялар болғалымен, оларды елемеу баланың ішкі алеміне теріс етуі мүмкін. Соңыктан балабакшада жаңа келген бала үшін жылы, колдауны жөнне тұрақты орта күру – тәрбиесінің басты міндеттерінің бірі. Жылы орта дегеніміз – баланың езін қауіпсіз, түсінікті, қабылданған сезінетін кеңістік. Ол кеңістікте арбір әрекет баланың сезімін шығайтуға бағытталуы тиіс: тәрбиесінің жылы сезі, баланың атымен үн қатуы, қозқарастығы мейірім, алғашқы жестістіктерінің қуану – мұғын бәрі бала үшін үлкен маңызға ие. Осы макалада баланың жаңа ортаға бейімделуін жөнілдететін педагогикалық және психоэмоционалдық тәсілдер жан-жақты сипатталады.

Зерттеу мақсаты

Макала мақсаты – мектепке дейінгі үйімдегі жаңадан қабылданған балалардың бейімделу кезеңін жөнілдетуге бағытталған әдістер мен тәсілдерді анықтау, тәрбиесінің жылы орта күрудагы касіби ролін ашу. Сонымен қатар, бейімделу кезінде жін көзделсестін эмоциялық күйнілдіктер мен ошырды шешіндей қолшылы жолдарын сипаттау, ша-анамен бірлескен жұмыс форматтарын ұсыну көзделеді.

Зерттеу әдістері

Зерттеу барысында баланың алғашы келу күндеріндегі эмоциялық реакцияларын бакылау, тәрбиесінің бейімделу барысындағы касіби әрекеттерін талдау, ата-анамен жүргізілген сұхбаттар мен сауалнамалар натижелеріне сүйену әдістерін көздөндейді. Соңдай-ақ, бейімделу кестелері мен динамикасын тіркестің жеке бейімделу парактари, эмоционалдық фонды бағалау шкаласы, тәрбиесінің педагогикалық күнделігі, баланың еркін әрекеттері мен сөздік жауаптирына жасалған талдау да зерттеу куралдары ретінде қарастырылды. Сонымен қатар, отандық және шетелдік педагогикалық-психологиялық адебиеттерге шолу жасшып, бала бейімделуінің тиімді үлгілері саралтап ұсынылды.

Бейімделу кезеңінің психологиялық және физиологиялық ерекшеліктері

Бала үшін балабакша – мұлде жаңа алем. Бұл ортада оған бейтапыс адамдар, белгісіз ережелер мен үйренештік емес күн тәртібі көзделседі. Осында жағдайлар психологиялық тұрғыдан балага едәуір салмақ түсіреді. Қалтеген балалар бейімделу кезінде жылтайды, тамактан бас тартады,

үйкесі бұзылады, тәрбиешімен және қатарластарының арасында қарым-қатынас орнатуға күлгүсіз болады. Бұл — баланың қорғаныс реакциясы, себебі ол өзін қауіпсіз сезінбейді. Сонымен катар, физиологиялық деңгейде балада стресс гормондары (кортизол, адреналин) жоғарыладап, көндің күнін тұрақсыздығы байқалады. Эмоциялық тәнгерімсіздік баланың мінез-құбынына осер етіп, тигің бүрін мемгерген дәғдүларын уақытша жоғалтып қояы да мүмкін. Алайда мүндай құбылыстардың бәрі — қалыпты отпелі кезеңдердің көрінісі екенін түсінген тәрбиеші сабырлық пен сезимталдық танытуы қажет. Балага ен алдымен қауіпсіздік, түсініктік пен жылы қабылдау қажет. Осы көтөнде тәрбиеші баланың ішкі дүниесін терең үзіле білестік, эмоциясын танитын, коркынышын женуге комекстесетін тұлға ретінде әрекет ету тиіс. Да осылайша бейімделу кезеңі біртіндегі жәндік, бала жаңа ортаға сениммен қарай бастайды.

Тәрбиеші мен бала арасындағы сенимді қарым-қатынас құру әдістері
Бейімделу кезеңіндегі ең шешуші фактор — бала мен тәрбиеші арасындағы эмоциялық байланыс. Жаңа ортада өзін жалғыз сезінген бала үшін тәрбиеші — екінші манызды тұлғага айналады. Тәрбиешінің баламен алғашкы кездесуден бастап таныстықты мейірімділікпен, жұмсақ үймен және жылы жаңасумен бастауды — сеним орнатудың алғашкы қадамы. Балага атымен үн кату, көтеге тіке карау, тыныш және баяу сойлеу, оның әрекеттіне сабырмен жауап беру — сенимділік атмосферасын құрады. Сонымен катар, тәрбиеші баланың кез келген эмоциясын қабылдай білуі керек: жыласа — жұбатып, ашуласа — оның себебін түсінуге тырысын, корықса — қауіпсіз екенін айтуды қажет. Баламен тілдескенде бүйіру емес, ұсыныс түрінде сойлеу де аса манызды: мысалы, «қазір отыры» емес, «қаласан, қасыма отырып тыңдай аласын» деген сөз балага таңдау еркіндігін береді. Баланың әрбір кішкентай жетістігін куану — оның өзіндік құнын арттырады. Егер бала ойынға қатысса, өзін таныстыра алса, көзбен байланыс орнатса — бұл оның ашыла бастағанының белгісі. Сенимді қарым-қатынас — тек көнді болу емес, баланың ішкі әлеміне есік ашу. Бұл есікті тек жүрекпен сезініп, мейіріммен қату арқылы ғана ашуга болады.

Жылы орта қалыптастыруға арналған әдістер мен көңілтікі үйімдастыру
Жаңа бала өзін жайлы сезіну үшін тек адамдар арасындағы қатынас қана емес, бүкіл орта да жылы, қауіпсіз, тартымды болуы шарт. Топ белмесі — бала үшін тек сабак отетін емес, өз әлемі болатын көңілтік. Сондыктан оны баланың психологиялық жайлышығына бейімделу манызды. Жеке бұйымдарға арналған орын (мысалы, аты жазылған суретпен белгіленген ілгіш, шкаф), ойыншық таңдауга мүмкіндік беретін ашық сөрслер, тыныштық бұрышы (мұнда бала жалғыз калуга немесе тыныгуга құқылы), жұмсақ мүлік, жағымды ніс және табиги жарық — осының бәрі эмоционалды релаксация береді. Сонымен катар, балага өзін көрсету, топпен танысу үшін «танысу шенбері», «дос болайық», «менің сүйікті затым» сияқты жұмсақ ойындар мен жаттыгулар еткізу ұсынылады. Бейімделу кезеңінде топ ішінде шұлы, бәсекелестікке иегізделген ойындардан гері, жұптық, серіктестік, сенимге құрылған ойындар артықшылыққа не. Тәрбиеші ойын сезінде баланың қасына отырып, оны тікелей бақыламай, бірге әрекет етсе — бала өзін еркін сезінеді. Жылы орта — бұл тек интерьеर мен ойын емес, бұл — атмосфера. Онда баланың әр эмоциясы қабылданады, сштене үшін ұялтылмайды, әрбір таңдауына орын табылады.

Ата-анамен серіктестікі нығайту арқылы бейімделуді қолдау

Жаңа ортага бейімделу — тек баланың емес, ата-анаменің да эмоционалдық сынағы. Сондыктан баланың бейімделуін сәтті жүргізу үшін ата-анамен тұғыз серіктестік орнату — басты шарт. Көп ата-ана баласының алғашкы күндердегі жылауын қалыптан тыс деп қабылдап, балабақшага деген сенимін жоғалтып алуы мүмкін. Осындаған жағдайлардың алдын алу үшін тәрбиеші ата-анамен ашық әрі тұрақты байланыс орнатуы қажет: баланың күні қалай отті, не ұнады, қандай киындық болды — осының бәрін жұмсақ әрі үмітпен айтуды. Балабақшага алғашкы күндері ата-анамен бірге қатысу (бір-скі сағат бірге отыру, сырттай бақылау) баланың қоркынышын азайтады. Сонымен катар, тәрбиеші ата-аналарға арналған бейімделу жадынамасын, күн тәртібі кестесін, баланың психологиялық күйін бақылауга арналған көңілтіктерін ұсынуы тиіс. Жаңа бала келгенде үйімдастырылатын «Қош келдің!» бұрышы, ата-анамен бірге сурет салу немесе фотоальбом құрастыру сияқты ортақ іс-шаралар арқылы бала өз үйіндегі адамдардың ізі мен қолдауын жаңа ортада да сезінеді. Тәрбиеші мен ата-ана — бір мақсаттагы екі жақ. Егер олар баланың жан дүниесін бірге түсінсе, бейімделу процесі табиги, женіл әрі сенимді етеді.

Ұсыныштар

Бала үшін балабақшага алғаш қадам басу — үлкен алеуметтік тәжірибе. Осы сәтті жағымды ету үшін тәрбиеші мен балабақша ұжымы бірқатар нақты әдістерді жүйелі қолдануы қажет. Ең алдымен, баланың тұлғалық ерекшеліктерін, эмоциялық реакцияларын ескерстін жеке бейімделу жоспары жасалуы тиіс. Жаңа бала үшін кош келдің бұрышы, жеке бұйымдарға арналған орын,

тәнімдік қызыгуышылықты оқтатын тыныш бүршттар сөкілді кеңістік элементтері маңызды. Сонымен қатар, «біртінде бейімдеу» принципі — яғни алғашқы күндері баланың топта аз уақыт болуы, ата-ана мен бірге кіруі, біртінде топтагы уақытының ұзартылуы — тиімді тәжірибе ретінде ұсынылады. Әрбір балага озінің қауісіз аймагын күру, яғни тәрбиешінің қолдауши сездері, әрекеттері арқылы балада ішкі еркіндік сезімін қалыптастыру ұсынылады. Бейімделу үдерісіне ата-ана тарту да — аса маңызды. Тәрбиеші баланың үй ортасындағы күн тәртібі, ұнататын ойындары, сүйікті заттары жайлы ақпарат жинап, осыны топ оміріне жүмсак түрде сипізуі керек. Балабакшада бейімделу кезені жүйелі жоспарланған, эмоционалды қолдаумен бескілдегі және ата-ана мен педагогтың серіктестігіне негізделген жағдайдаға сәтті етеді.

Қорытынды

Бейімделу кезені — бұл баланың оміріндегі кездесстін ең изік әрі терең психологиялық кезендердің бірі. Ол тек жаңа ортага үйрену тана емес, бала үшін өзінің орнын табу, сенім кеңістігін қалыптастыру, алғаш рет өзін қоғам мүшесі ретінде сезінүү үдерісі. Осы кезенде тәрбиеші тарарапынан көрсетілстін мейірім, сабыр, қабылдау мен эмоционалды қолдау — баланың ішкі күйінсіз тікелей асер етеді. Егер бала өзін түсінікті, қабылданған, маңызды тұлға ретінде сезінсе, ол ортада еркін әрекет етеді, дамуга ашылады, қарым-қатынас орнатуға бейімделеді. Сондықтан жылы орта — жайлышылықтың тана емес, баланың алеуметтену мен дамудағы табысының негізі. Тәрбиешінің кішкентай құмылы, жылы сезі, уақытының назар аударуы баланың үлкен сенімін қалыптастырады. Демек, бейімделу кезенін женилдету — тәрбиешінің касіби шеберлігімен қатар, адамгершілік жүрекten шығатын шынайы жан жылуының нәтижесі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Юсупова А.М. (2021). Мектепке дейінгі жастағы балалардың бейімделуі: теория және практика. – Алматы: Тәрбие баспасы.
2. Bowlby, J. (1988). A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development. – Basic Books.
3. Бердышева Л.Г. (2020). Психология адаптации ребенка в ДОУ. – Москва: Просвещение.
4. Ahnert, L., & Lamb, M.E. (2004). Child care and its impact on attachment and development. – Encyclopedia on Early Childhood Development.
5. Оспанова Р.Ә. (2022). Баланың балабакшага бейімделу кезенін диагностикалау әдістері. – Педагогикалық ғылымдар журналы, №3.
6. Ladd, G.W. (2005). Children's Peer Relations and Social Competence. – Yale University Press.
7. www.balabaksha.kz – Қазақстандағы мектепке дейінгі тәрбие ресурстары.
8. Тажібаев Т.К. (2023). Бейімделу кезеңіндегі тәрбиешінің эмоционалды қолдауы. – Мектепке дейінгі белім журналы, №1.
9. Pianta, R. C. (1999). Enhancing relationships between children and teachers. – American Psychological Association.
10. National Scientific Council on the Developing Child (2011). Building the Brain's "Air Traffic Control" System: How Early Experiences Shape the Development of Executive Function. – Harvard University.